

Кирилюк М. А.
кандидат філологічних наук, доцент
доцент кафедри теорії та практики іноземних мов
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань, Україна

СУЧАСНЕ НІМЕЦЬКЕ СУСПІЛЬСТВО КРІЗЬ ПРИЗМУ МОВНИХ ІННОВАЦІЙ

Мова – це складний суспільний феномен, що є засобом комунікації і знаходиться в постійному русі. Особливо стрімким виявляється процес оновлення словникового складу мови, його збагачення відбувається безперервно. Відповідно, вивчення мовних інновацій залишається актуальним напрямком дослідницьких зусиль, стає предметом нових наукових розвідок на матеріалі різних мов. Дослідженням різних аспектів новотворів німецької мови займаються Е. В. Розен, Барц, А. І. Домашнєв, Д. Ксуєфу, У. Богерт, М. Кінне, В. Тойберт, П. Браун, Д. Герберг та ін.; в англійській мові питання неології розглядають В. І. Заботкіна, Ю. А. Зацний, А. В. Янков, О. С. Кубрякова та ін.

Укладачі словника неологізмів англійської мови Ю. А. Зацний, А. В. Янков [1, с. 6] справедливо вважають, що кількість інновацій на лексичному рівні не піддається точним підрахункам, оскільки вони виникають не в мові як системі, а в мовленні як її реалізації. Вони є реакцією на злобу дня, а їх виникнення продиктоване суспільними процесами, необхідністю позначення нових речей та явищ.

Джерельною базою нашого дослідження є щорічні мовні огляди Товариства німецької мови (Вісбаден, Німеччина), які здійснюються уже вповодж багатьох років (з 1971 року), викликаючи незмінний інтерес громадськості та всіх зацікавлених станом розвитку та збагачення сучасної німецької мови. У свою чергу, джерелами фактичного та ілюстративного матеріалу для наукових співробітників Товариства послужили німецькомовні періодичні видання *Berliner Zeitung, Süddeutsche Zeitung, Frankfurter Rundschau, Frankfurter Neue Presse, FAZ, Wiesbadener Tagblatt, Spiegel, Zeit, Die Woche u.a.* [4, с. 75-80]. При цьому йдеться не стільки про задокументування новотворів у мові, не стільки про системний огляд словника сучасної німецької мови (навіть чи його можна забезпечити в

рамках такого проекту), скільки про вибір таких слів, які є визначальними для суспільного дискурсу того чи іншого року та актуалізуються у зв'язку із важливими темами сьогодення, виявляючись, таким чином характерними для нього [4, с. 59].

Як уже відзначалося, інноваційні мовні процеси є свідченням реакції на зміни в суспільному житті носіїв мови, викликані новими реаліями та станом суспільної свідомості. Так, наприклад, новоутворений композит *Wutbürger* (1 місце в списку слів року 2010), що завдячує своїй появі автору есе Дірку Курбювейту в журналі Шпігель (*Dirk Kurbjuweit, Spiegel 41/ 2010*) (1/11, 1), точно відобразив політичні настрої того періоду, обурення громадян прийняттям рішень проти їх волі. При цьому слово при вживанні іноді отримує позитивні конотації, коли вважається, що такі громадяни (переповнені гнівом) засвідчують свій інтерес та небайдужість до того, що відбувається в суспільстві. В інших коментарях феномен сприймається скоріше негативно, оскільки *Wutbürger* як особи, не бачаться конструктивними. У суто мовному відношенні прикметними є однозначно позитивно забарвлені модифікації слова в ході означених дискусій *Mutbürger* чи *Gutbürger* [5, с. 2].

Важко визначитися зі сферою, до якої можна віднести дебати навколо книги Тіло Сараціна «Німеччина руйнує себе» («*Deutschland schafft sich ab*»), в якій розглядаються культурні, внутрішньо- та зовнішньополітичні аспекти німецької дійсності. У ході дебатів (*Sarrazin-Debatte*) критики зазнають судження автора про соціальні проблеми Німеччині, пов'язані з міграцією, небажанням представників інших культур інтегруватися в німецьке суспільство (*Integrationsverweiger*), твердження, що генетичні особливості представників тих чи інших етнічних груп та релігійних спільнот, передусім мусульман, впливають на їх розумові здібності та соціальний статус. У цьому контексті опоненти з іронією говорять і пишуть про *Sarrazin-Gen* (3 місце в списку слів року 2010), ознакою якого є страх перед мігрантами та представникам інших культур. У будь-якому разі піднята тема міграції є такою, що все більше займає людей в Європі та світі [5, с. 4,5].

Слово року 2015 *Flüchtlinge* (біженці) є високочастотним у текстах широкого спектру, починаючи з публіцистики і закінчуючи побутовим мовленням, відображаючи домінуючу тему цього року, що в мовному відношенні відобразилося творенням великої кількості композитів з цим компонентом: *Flüchtlingsflut, -frage, -krise, -probleme, -quote, -versorgung etc.*, як і дієслівних (*Flüchtlinge verteilen, sortieren*) та іменних (*minderjähriges Flüchtlingskind*) словосполучень з цим словом. Лексичні новотвори такого роду зумовлені активними міграційними процесами, коли в Європу прибуває стрімко зростаюча кількість людей, утікаючи від війни (*Kriegsflüchtlinge*) чи економічних проблем (*Wirtschaftsflüchtlinge*).

З мовної точки зору саме слово не є новим. Ще в XVIII ст. воно було зафіксоване лексикографом Й. К. Аделунгом, у першому виданні словника Дудена та ін. [6, с. 3]. Новизна проявляється в словоскладанні на базі цього слова, через що досягається розширення його значення для всебічного опису ситуації, яка склалася через справжні потоки біженців (*Flüchtlingsflut, -ströme, -welle, -andrang*) чи суперечливі уявлення про обмеження їх притоку (*Obergrenze für Flüchtlingszahlen*).

Разом з тим початкова доброзичлива готовність до їх прийому (*Aufnahmebereitschaft*) почала змінюватися, а для оцінки її рівня актуалізувався новотвір *Willkommenskultur*, композит, що став словом року 2014 для позначення готовності прийняти людей, які потребують притулку в цій країні [6, с. 4]. У німецьких періодичних виданнях усе більше констатується недостатній рівень такої готовності. При виборі цього слова як слова року журі Товариства німецької мови привертає увагу до самої соціальної проблеми, яка бачиться у протиставленні в її межах готовності прийому, однак з вимогою безумовної інтеграції прибулих (*Integrationspflicht/-zwang*). Так як останнє не є беззаперечним, то протестні дії противників політики підтримки біженців посилюються. У цьому контексті мовний інтерес викликають скорочення на кшталт назви патріотичної організації антиісламістського спрямування *Pegida* (*Patriotische Europäer gegen die Islamisierung des Abendlandes*). Модифікації такого скорочення виникають для позначення регіональних представництв у

Франкфурті (*Fragida*), Лейпцігу (*Legida*) чи Баварії (*Bagida*) чи навіть природних явищ (*Schneegida*), хоча більшість із них не закріплюються у мові надовго як суто оказіональні утворення [там же, с. 6,7]. У свою чергу вищезначене скорочення назви організації стає основою для нових словотворів на позначення учасників руху (*Peggidisten*, *Peggis*) чи його прихильників (*Pegida-Mitläufer*, *Pegidaversteher*).

Узагальнюючи багаторічний досвід діяльності у виборі актуальної лексики, науковці Товариства німецької мови підсумували критерії відбору, якими вони керується, такі як загальномовний вжиток, важливість для певного року, суспільна релевантність та, не в останню чергу, мовна новизна та креативність новотворів [7, с. 5]. Мовні одиниці стають, таким чином, віддзеркаленням політичного, економічного та суспільного життя країни в році, що минув, знаходячи широке застосування в засобах масової інформації та в мовному співтоваристві.

У мовному відношенні новотвори вирізняються оригінальністю та відносною новизною. Адже новотвором може виявитися уже існуюче в мові слово в новому контексті, що набуває відповідно іншого значення, ними стають аббревіатури та запозичення, зокрема англіцизми, які використовуються у різних сферах: економічній, суспільно-політичній, комп'ютерній, науковій, культурній, освітній, спортивній тощо. Новотворами стають не лише слова, ними можуть бути одиниці усіх рівнів мови аж до словосполучень та речень, необов'язково найчастотніші у вжитку, однак суспільно-політично значимі і цікаві та продуктивні з мовної точки зору, як засвідчує багаторічний досвід німецьких дослідників мовних інновацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зацний Ю. А., Янков А. В. Інновації у словниковому складі англійської мови початку ХХІ століття : англо-український словник / Ю. А. Зацний, А. В. Янков. – Вінниця : Нова книга, 2008.–360 с.

2. Розен Е. В. Как появляются новые слова: история и современность / Е. В. Розен. – М. : Изд-во МАРТ, 2000. – 156 с.

3. Bär J. A., Tereick J. Von «Szene» bis «postfaktisch» – «Die Wörter der Jahre» der Gesellschaft der deutschen Sprache 1977 bis 2016 / J. A. Bär, J. Tereick. – Hildesheim/Zürich/ New York, 2017.

4. Kuntzsch L. Aktuelle Lexik / Lutz Kuntzsch. – Moskau : Gotika, 2000. – 80 S.

5. Frank N. Wörter des Jahres 2010 / Nicola Frank // Der Sprachdienst 1 /2011, S.1-9.

6. Kuntzsch L. Wörter des Jahres 2015 / Lutz Kuntzsch // Der Sprachdienst 1/2016, S. 1-16.

7. Kuntzsch L. Wörter des Jahres 2017 / Lutz Kuntzsch // Der Sprachdienst 1/2018, S. 1-19.